

Aveskrift.

104530

Stenya J. J. J.

Referat

57

samtale mellom utenriksminister Braadland og dr. Wilhelm Keilhau
Lørdag 19de december 1931.

Utenriksministeren minnet en at han hadde gitt dr. Keilhau det oppdrag å undersøke de spørsmål av rettslig-økonomisk art som vilde reise sig dels i forbindelse med en mulig faktisk gullstabilisering av kronen ved en lavere gullverdi enn den gamle paritet, dels i forbindelse med en mulig nedskrivning av kronen på et sånt nivå. Han vilde gjerne høre om doktoren var kommet til noen foreløbige resultater, som kunde meddeles muntlig.

Dr. Keilhau uttalte at han hadde gjennomtenkt spørsmålene og foretatt en rekke undersøkelser for å skaffe materiale til belysning av dem. Derimot var han ikke gått igang med utarbeidelse av noen skriftlig fremstilling. Forinnan han tok fat på en utføring av sine tanker på papiret måtte han nemlig få beskjed om det formål hans betenkning skulde brukes til. Den vilde nemlig måtte fremtre i forekjellig skikkelse efter den måte det var meningen å anvende den på. Selv vilde han antyde som det formålstjenligste at han fikk et foreløbig fortrellig, men officielt oppdrag om å skrive fremstillingen i en form beregnet på fremlegg for Stortinget, enten som bilag til en proposisjon eller som dokument. Ved siden av kunde det være praktisk å ledsage fremstillingen med et tillegg bare beregnet på regjeringens egen underretning, idet ikke alle sider av saken kunde behandles med samme åpenhjertighet.

Utenriksministeren uttalte at han fullt ut forstod de vanskeligheter som stilte sig iveien for å påbegynne en skriftlig utarbeidelse før sånn avgjørelse var truffet. Men antydnet imidlertid et referat fra dr. Keilhau side av de uttalelser han måtte komme med i samtalens løp.

Dr. Keilhau erklærte sig villig til å gi et sånnt referat, men gjorde oppmerksom på at det vilde komme til å fremtre nokså skjematisk og derfor ikke vilde gi noe fyldestgjørende bilde av det betenkningen skulde inneholde.

Det både begrepsmessig riktige og taktisk tjenlige vilde være å ta utgangspunktet for fremstillingen i en forklaring av det en gullstandard er. Kapittel I i betenkningen vilde følgelig handle om gullstandarden, dens former, dens virkemåter, dens styrke og dens svakheter. Her er der plass til å fremheve at gullstandarden har undergått en formålsforskyvning. Ennå helt frem til 1914 var ordningen i de fleste land utenfor Norden den at gull bruktes til cirkulerende hovedmynt, og begrunnelsen for at pengesosenet blev knyttet til gullet såktes ikke minst i dette metalls tjenlighet som myntmetall. Dette var tilfellet endog i Norden, hvor gullpengene faktisk talt bare lå lagret i seddelbankene for påkommende tilfelle. I etterkrigstiden derimot opfattes gullstandarden dels som et middel til å avverge inflasjon, dels som et middel til å opnå intervalutarisk stabilitet. I en periode da farene ligger i deflasjon og ikke i inflasjon og da gullstandarden ikke lenger opretholdes av alle de ledende land har den ikke samme betydning som ellers, og den vil neppe kunne gjenvinde sin betydning med mindre der på en eller annen måte blir til en internasjonal overenskomst for å sikre dens evne til å opretholde intervalutarisk stabilitet. Samtidig med at gullstandarden har undergått en formålsforskyvning er det samme blitt tilfellet med seddelsystemet. I førkrigstiden blev pengesedlene opfattet som banknoter og penge-

representativer. I etterkrigstiden må de opfattes som penge. Men av dette følger at deres karakter som skyldforskrivelser fra en bank rettslig sett trer i bakgrunnen; det vilde derfor være uriktig å bedømme de spørsmål som her skal utredes under vesentlig privatfettelige synspunkter.

I kapitel II blir utgangspunktet tatt i den rett staten har som utslag av sin suverenitet til å bestemme samfundets almindelige verdimåler. Det godtgjøres at denne rett tilligger staten også efter norsk grunnlov. Det påvises at denne rett er blitt benyttet både ved istandbringelsen av den pengelov som blev gitt i 1816 og ved utarbeidelsen av pengeloven i 1873. Den siste lov vies nærmere omtale, fordi den ennå har formell, omenn delvis suspenderet gyldighet. Her var forholdet at statsmyndighetene i lovs form bestente overgang til en ny verdimålelse, nemlig en overgang fra sølvstandard til gullstandard. Der blev fastlagt et legalt ombytningsforhold mellem sølvmynt og gullmynt. I virkeligheten betegnet dette et inngrep i alle gjeldsforhold. Vistnok kunde det sies at dette ombytningsforhold svarte til øieblikkets prisrelation mellem de to metaller. Men denne betraktningssmåte fører på ingen måte frem til den slutning at gjeldsforholdene blev latt uberørt. Efter 1842 var nemlig alle læneoptak skjedd i en synkende metallverdi, og det må fölgelig forutsettes at læntagerne handlet under denne forutsetning. Fra late januar 1874 derimot blev alle de gamle kontrakter bundet til et metall med stigende verdi og fikk fölgelig et fullstendig annet innhold enn de tidligere hadde hatt.

I kapitel III dröftes det som skjer hvis en overgang til en ny verdimåler skjer i den form at pengeverdiene knyttes til det samme metall som tidligere, men efter en annen vekt. Det påvises at en nedskrivning av en gullstandard, noe som ökonomisk sett vil si en anerkjennelse av at gullverdien er steget, ikke kan opfattes som noen statsbankerot. Det dröftes videre hvordan forholdet er

til seddelbanken. Det gj res gjeldende at dersom der foreligger rettsbrudd fra seddelbankens side eller rettere på dens vegne foreligger dette i det øieblikk da regjeringen av hensyn til samfundets interesser gav suspensjonen fra gullinnløningen uaktet seddelbanken i øieblikket var solvent og for sin egen del vilde ha vært istand til å fortsette med å opfylle sine forpliktelser. Resultatet av drøftelsene i dette kapitel kan sammenfattes i den setning at en nedskrivning principielt sett står i samme stilling som en overgang til en annen form for pengestandard. Men i begge tilfeller må alle forpliktelser oppfylles; spørsmålet er hvordan de efter sin egen rettalige karakter skal oppfylles under den nye situasjon.

I kapitel IV fremheves at den overveldende mengde av kontrakter er avsluttet i landets penge, i dets valuta, altså med en nominell karakter. Her er saken klar. Almindelig kronegjeld skal gjøres op i kroner. Klar er saken også hvor forpliktelsen har vært avtalt i fremmed valuta. Dollargjeld skal betales med dollar. Tvil kan bare reise sig ved de forpliktelser som er sluttet i kroner, men med en tilføielse, en gullklausul.

De fleste av disse gullklausuler finnes i trykte formularer. De har utgjort en bestanddel av kontrakten som ingen av partene har overveiet og uttalt sig om. For en vurdering av den realitet kontrakten har tilsiktet vilde det være naturligt å sette dem ut av betraktning. Bare dersom kontraktene fortolkes efter ordlyden, vil der kunne bli tale om å tillegge dem noen betydning. Men da må også den ordlydende fortolkning gjennomføres fullt ut.

Nu er der i de fleste av de klausulerte kontrakter brukt det uttrykk at beløpet skal betales "i gull". Dette er efter sin ordlyd en forskrift om betalingsmidler. Kreditor har rett til å kreve, om han ønsker det, at betalingen skal erlegges i gullmynt. Kan gullmynt ikke skaffes, foreligger der en umulighet, og for

den situasjon som således inntreffer gjelder loven av 1923. Det må her bemerkes at kontrakten etter sin ordlyd går ut på norske kroner i gull, altså ikke på gull i hvilketensomhelst form.

I en annen stilling står de kontrakter hvor betalingen er fiksert etter gullverdi. Her er der i avtalens tekst gjort en klar skjelling mellom kronen som betalingsmiddel og gullet som verdinåler. Gullklausuler av denne form, og særlig da hvis de inneholder hentydninger til en bestemt gullvekt, vil ha store utsikter til å stå sig, dersom ikke andre omstendigheter i forholdet mellom kreditor og debitor vil måtte medføre en annen bedømmelse.

Men i det største antall av klausulerte kontrakter foreligger ulike andre omstendigheter. For det første vil ved de fleste langsiktige kontrakter kreditor i tiden mellom 1914 og 1928 ha mottatt betaling i sedler etter nominell verdi, dels bare ved renteerleggelse, dels også ved avdragsbetaling, og har han uten protest mottatt sann betaling, vil det være rimelig å si at han har erkjent klausulen som en ren form uten realitet. For det annet må det erindres at gullklausulen etter sitt vesen er en tilbakebetalingsklausul. Det logiske innhold av den er egentlig følgende: "Jeg har av H.N. mottatt kr.10 000.00 i gull og forplikter mig til å betale tilbake kr.10.000.00 i gull." Har nu imidlertid låntageren aldeles ikke mottatt kroner 10.000.00 i gullkroner, men f.eks. bare kr.6.000.00, vil en påberopelse av denne kjønnsjerning måtte fri ham for tilbakebetaling av de kr.4.000.00 ekstra. I motsatt fall vilde kontrakten være en oplagt åger-kontrakt, som ikke kunde inntales ved domstolene. Mit resultat er altså at spørsmålet om gullklausulen ikke kan reises uten for de kontrakter som er inngått før 1ste august 1914 og i tiden mellom 1ste mai 1928 og slutten av september 1931. Er gullklausulen inntatt ved gardkjøp, således at den ikke er en tilbake-

betalingsklausul, men derimot en motverdiklausul, vil saken praktisk talt komme i samme stilling, med mindre det lar sig godtgjøre at inntagelsen av gullklausulen har hatt betydning ved fastsettelsen av den avtalte eiendomspris.

Efter mitt skjønn vil således hensynet til gullklausulen ikke være noe særlig alvorlig argument å anføre mot en eventuell legal nedskjering av kronens gullverdi. Imidlertid må en være klar over at spørsmålet hører inn under domstolene. Vedtak av særlige lovbestemmelser om fortolkningen av gullklausuler vil ikke spille noen rolle, idet domstolene vil anse sig berettiget og forpliktet til å bedømme forholdet efter lovgivningen ved inngåelsen av kontrakten. Denne rolle, men heller ikke noen annen rolle, spiller grunnlovens § 97 i dette forhold. Forøvrig er det ikke utelukket at domstolene vil komme til det resultat at i de kontrakter hvor der er brukt ordet "gullkroner" må dette uttrykk fortolkes efter den til enhver tid gjeldende definisjonen av begrepet "gullkroner", idet staten har suveren rett til å fastsette en slik definisjon.

I kapitel V drøftes hvordan forholdet vil bli dersom kronen blir gullstabiliseret ved hjelp av gullbarrehandel eller gullvalutahandel ved en lavere gullverdi av kronen enn den tidligere, men uten at der finner sted noen formell nedskjering. I så fall skjønnes ikke rettere enn at de fleste av de oven berørte spørsmål angående gullklausulen holdes svævende. Det vil dog kunne tenkes at domstolene erklærer en slik foranstaltning som jevngrad med en formell nedskjering og i en process optar spørsmålet til påkjennelse i realiteten. Det er derfor ikke sikkert at det vilde være fornuftig av processuelle grunne å vike unna for en formell nedskjering, hvis dette forøvrig blev funnet formålstjenlig. På den annen side må det innrømmes at sterke økonomiske

hensyn taler for ikke å foreta den formelle nedskjering før en faktisk gullstabilisering på et bestemt nivå har vært underkastet en viss prøve. Den praktiske fremgangsmåte synes derfor å være fra et bestemt tidspunkt av å gjennomføre en bestemt stabilisering ved alle midler og gi en midlertidig lov om en slik stabilisering. Stortinget bør iallfall ikke under noen omstendigheter gå fra hverandre uten i prinsippet å ha godtatt ordningen. Tidspunktet derimot vil måtte velges ikke bare ut fra nasjonale hensyn, men vesentlig ut fra hensynet til den britiske valutapolitikk og de øvrige intervalutariske forhold. Betenkningen slutter med et utkast til lovbestemmelser om dette forhold.

Utenriksministeren bad om at referatet av samtalen om mulig måtte bli levert innen mandag den 21 december kl. 3 fm.

Dr. Feilhau lovte å prøve dette, idet han tilföiet at han gikk ut fra snarest mulig å få direktiver for sitt videre arbeid med saken.

Oslø den 21de december 1941.

(u) Wilhelm Feilhau.